



הלכות פסח חלק א'

/ ליום רביעי כ"ב אדר /

← חודש ניסן

א. בכל חודש ניסן אין נופלים על פניהם, ואין אומרים וידוי ותחנונים. מפני שכל החודש הוא ימי שמחה לישראל, בתקופות העבר ההוה והעתיד, כי באחד בניסן הוקם המשכן, ושנים עשר נשיאי שבטי ישראל הקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח במשך שנים עשר יום, יום י"ג בניסן היה יום אסרו חג שלהם. ויום י"ד בניסן הוא ערב פסח. ולאחר מכן שבעת ימי הפסח, ימים טובים ומקראי קודש. ויום כ"ב בניסן הוא אסרו חג של הפסח. ובנין בית המקדש השלישי, שיבנה במהרה בימינו, יהיה ביום טוב של פסח, כי בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל, וכמו שכתוב (מיכה ז, טו): "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

ב. מצוה על כל אחד ליתן דמי קמחא דפסחא, הנגבים על ידי גבאי צדקה עבור חלוקה לעניים, לצרכי החג.

ג. שבת שלפני הפסח נקרא "שבת הגדול" מפני הנס שנעשה בו. כי פסח שיצאו בו ממצרים חל אז ביום חמישי בשבת, ועוד בשבת שלפניו שהוא יום עשירי לניסן נצטוו לקחת שה לבית אבות לצורך קרבן פסח, וכשעשו ישראל כן, נתקבצו בכורי מצרים אצל ישראל ושאלום פשר דבר, ענו להם: זבח פסח הוא לה' שעתידי להרוג כל בכורי מצרים, ולכן נצטוינו לתת מדם הקרבן על שתי המזוזות ועל המשקוף לבל יבוא המשחית אל בתינו לנגוף. ומיד הלכו הבכורות אצל אבותיהם ואצל פרעה ודרשו לשלח את ישראל ממצרים לבל יהרגו בגללם, ונתקלו בסירוב מוחלט, ואז פתחו במלחמה זה לעומת זה, ונהרגו רבים ממצרים..ולכן נקרא שבת זה שבת הגדול, כי יום גדול הוא לישראל שניצולו מאבדן וכליון.

ד. הנזהר ממשוהו חמץ בפסח מן השמים מסייעים בידו שלא יחטא כל השנה, [האר"י ז"ל] לכן קודם ליל י"ד בניסן נוהגים לנקות את כל חדרי הבית והחצר בניקוי יסודי, כדי שלא ישאר שום חשש חמץ ברשותם בימי הפסח. וכן יש לבדוק בכיסי הבגדים ובייחוד בכיסי בגדי הילדים ובילקוטי בית-הספר שלהם, פן ישאר שם חמץ. אך אין צריך לבדוקם שוב לאור הנר, בליל ארבעה עשר בניסן.



הלכות פסח חלק ב'

/ ליום חמישי כ"ג אדר /

ה. בתחילת ליל ארבעה עשר בניסן בודקים את החמץ לאור הנר. וזמן בדיקת חמץ הוא אחר צאת הכוכבים תיכף ומיד. דהיינו כעשרים דקות לאחר שקיעת החמה. ומיהו בדיעבד אם בדק החמץ אחר השקיעה קודם צאת הכוכבים, יצא ידי חובה.

ו. אסור לאכול סעודה של פת יותר משיעור כביצה קודם בדיקת החמץ, החל מחצי שעה קודם זמן הבדיקה. ודין העוגה כדין הפת. ופירות וירקות מותר אפילו יותר מכביצה, וכן תבשיל אורז וכיוצא, או תה וקפה, מותר.

ז. אם עדיין לא התפלל ערבית והגיע זמן הבדיקה, יקדים להתפלל ערבית ואחר כך יבדוק. ואם יש שם איש אחר, יאמר לו שיזכירו לבדוק מיד לאחר תפילתו.

ח. קודם שיתחיל לבדוק מברך "ברוך אתה ה'... אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ". ומה שאינו מברך על "בדיקת" חמץ, לפי שכל הבדיקה אינה אלא לצורך הביעור.

ט. נוהגים לתת חתיכות קטנות של לחם, כל אחת פחות מכזית, וטוב שלא יהיה בכל חתיכה יותר מ-18 גרם, ויעטוף אותם בנייר, ויפזרם בבית, והבודק מחזר אחריהם למוצאם ולבערן עם יתר החמץ אשר ימצא בזמן הביעור. ועל פי הקבלה יש להניח עשר חתיכות, ואין מנהג זה לתת פתיתי חמץ מעכב המצוה כלל, שתקנת חכמים לבדוק את החמץ היא גם באופן שאינו מוצא חמץ כלל. ומכל מקום נכון לקיים מנהג זה שמנהג ישראל תורה הוא.

י. הבדיקה צריכה להיות לאור נר של שעה, אבל נר אבוקה פסול לבדיקה, מפני שאינו יכול להכניסו לחורים ולסדקים, ועוד שהוא מתיירא פן תפרוץ דליקה ויתלקח כל אשר בבית, ונמצא לבו טרוד ואינו מכוין דעתו לבדיקה.

יא. פנס כיס קטן שיכול להכניסו לחורים ולסדקים, וכן נר חשמלי קטן שאפשר לטלטלו בכל פינות הבית, מותר לבדוק בהם בשעת הצורך כשאין לו נר אחר כשר, או במקומות שיותר בטוח להשתמש בפנס ויכול גם כן לברך עליהם.

יב. צריך לבדוק בחורים ובסדקים בכל פינות הבית, לרבות המרפסות וחדרי המדרגות, והגינות, ובייחוד יש לבדוק במזנון, במקרה, בארונות המטבח, ובכל יתר המקומות שמצניעים שם מאכל ומשקה שיש בהם חשש חמץ, לפיכך כל חדרי הבית צריכים בדיקה, אף שברור לו שמעולם לא אכל שם חמץ. וכשיש ילדים קטנים יבדוק גם תחת הארונות והמטות, שמא הכניסו שם חמץ. ואפילו אם תהיה לו טירחא רבה בבדיקה קפדנית כזאת אל יקוץ בבדיקתו.



הלכות פסח חלק ה'

/ ליום שישי כ"ד אדר /

יג. מי שיש לו מכונית פרטית, צריך לבדקה בליל י"ד לאור הנר, כמצות חז"ל. ואף על פי שמנקים היטב את המכונית לפני ליל י"ד. ואפילו אינו רוצה להשתמש במכונית בכל ימי הפסח, צריך לבדוק אותה מן החמץ.

יד. אחר הבדיקה יבטל את החמץ ויפקירנו, ויאמר: "כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ליבטיל ולהוי כעפרא דארעא" (בלשון הקודש: "כל חמץ ושאר שישנו ברשותי שלא ראיתיו ושלא ביערתיו יתבטל ויהיה כעפר הארץ).

טו. צריך לומר הביטול בשפה המובנת לו, כדי שיבין שעיקר כוונתו לבטל החמץ עד שיהיה בעיניו כדבר שאינו חשוב כלום וכדבר בטל לגמרי.

טז. ביטול החמץ ביום הוא בנוסח זה: "כל חמירא דאיכא ברשותי דחזיתיה ודלא חזיתיה דביערתי ודלא ביערתיה ליבטיל ולהוי כעפרא דארעא", והביטול יהיה אחר הביעור, כדי לקיים ביעור חמץ ושריפתו בחמץ שלו.

יז. ש לקנות מצרכי מזון פתוחים לפסח רק מאדם ירא שמים שניתן לסמוך על עדותו שהחנות הוכשרה לפסח, וכגון קניית גרעינים וסקדים במשקל, וכדומה.

יח. אף על פי שהחמץ אוסר בפסח בכל שהוא, ואינו מתבטל בששים, מכל מקום אם נתערב חמץ לפני הפסח, והיה ששים כנגדו, אינו חוזר וניעור בפסח לאסור במשהו, אלא כיון שנתבטל מותר באכילה בתוך הפסח. ואפילו לא נודע ענין תערובתו אלא בתוך הפסח אף על פי כן מותר באכילה. ואפילו אם עירב את החמץ קודם הפסח וביטלו בששים, אינו חוזר וניעור בפסח לאסור בכל שהוא. ואין לספרדים להחמיר בדין חוזר וניעור, אלא יש להורות כדעת מרן בזה, וכן מנהג ירושלים, בין בטעמו בין בממשו. אולם דעת האשכנזים לאסור.

יט. תמרוקים ודברי קוסמטיקה, טבליות וכדורי הרגעה, נגד מיחושי ראש וכאב שיניים, מותר להשתמש בהם בפסח, אפילו יש בהם תערובת חמץ (עמילן של חטה), כל שטעמם פגום וכבר נפסלו מאכילת הכלב קודם הפסח, ובולעים אותם כמות שהם.

כ. כל המשהה חמץ ברשותו בפסח, ביטל מצות עשה, שנאמר: "תשביתו שאור מבתיכם", ועובר על לא תעשה, שנאמר: "לא יראה לך חמץ", לפיכך קנסוהו חכמים ואמרו (פסחים כח.): חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה. והחמץ הזה נאסר בהנאה בין לו בין לאחרים. ואפילו אם לא ידעו אותם אחרים שזהו חמץ שעבר עליו הפסח, היודע חייב להודיעם ולהפרישם להצילם ממכשול שלא יאכלו ממנו.



הלכות פסח חלק ד'

/ ליום ראשון כ"ו אדר /

כא. אין לקנות שום מצרך שיש בו חמץ, לאחר הפסח, בין מאכל בין משקה (כגון בירה), אלא מבעלי מכולת וצרכניה שמכרו את החמץ שלהם לגוי, על ידי הרבנות המקומית כנהוג, או על ידי תעודה מתאימה, כדי שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח. אבל אסור לקנות מיהודי לא דתי שאינו שומר תורה ומצות, שיש לחוש פן לא מכר חמצו לגוי על ידי הרבנות המקומית, קודם לפסח, כנהוג. ואפילו הוא אומר שמכר חמצו קודם הפסח, אין לסמוך על דיבורו, מאחר שנהוג לתת תעודה מתאימה מהרבנות המקומית בתאריך של אותה שנה המאשרת דבר המכירה, לפיכך אין להאמינו עד שיראה את האישור הנ"ל.

כב. כלים שמשתמשים בהם בחמץ, אסור להשתמש בהם בפסח מבלי שיכשירם, ומשעת איסור אכילת חמץ בערב פסח אסור להשתמש בהם בלי הכשר. וכפי תשמישו של הכלי כך הכשרו.

כג. בכל כלי הולכים אחר רוב תשמישו לענין הכשרתו לפסח, שאם השתמשו בכלי זה ברוב פעמים באמצעות רוטב, הכשרו בהגעלה, ואם רוב פעמים השתמשו בו ביבש, צריך ליבון.

← הלכות ערב פסח

כד. אסור לעשות מלאכה בערב פסח אחר חצות היום. ושני טעמים לדבר, הטעם האחד הוא, כדי שלא יטרד במלאכה וימנע מהכנת ואפיית המצה לצורך הלילה, והכשרת הכלים לפסח, ושאר עניני הסדר. (רש"י והמאירי פסחים נ.). והטעם השני, כי בזמן שהיה בית המקדש קיים היה אסור לכל אדם מישראל לעשות מלאכה בערב פסח מחצות היום והלאה, לפי שאז הוא זמן הקרבת קרבן פסח, שאפילו בכל ימות השנה כל אדם שהקריב קרבן למזבח אותו היום יום טוב שלו הוא, ונאסר בעשיית מלאכה מחצות היום ולמעלה.

כה. נהגו שהבכורות מתענים בערב פסח, בין בכור מאב בין בכור מאם, זכר לנס שנעשה לבכורי ישראל, שפדאם ה' בשעה שנגף את כל בכורי מצרים בליל פסח. אולם בדורות אלו שירדה חולשה לעולם, והתענית גורמת להפרעת עריכת הסדר בליל הפסח כמצותו, ושתיית ארבע כוסות, ואכילת מצה ומרור וכו', נהגו הבכורים להקל להפסיק התענית על ידי השתתפות בסעודות מצוה, כגון סעודת סיום מסכת, וסעודת חתן וכלה בתוך שבעת ימי המשתה, וסעודת ברית מילה ופדיון הבן, ויש להם על מה שיסמוכו.

כו. אסור לאכול מצה ביום י"ד בניסן [מעמוד השחר], כדי שיאכל המצה לתיאבון בליל פסח, אבל מותר לאכול מצה בליל י"ד בניסן.



הלכות פסח חלק ה'

/ ליום שני כ"ז אדר /

כז. לשיטת הספרדים, מותר לאכול בערב פסח (עד שעה עשירית) מצה עשירה, שהיא קמח [כשר לפסח] הנילוש עם מי פירות, כגון יין וחלב ודבש, ומיץ תפוחים ותפוזים, ומיץ רימונים, בלי תערובת מים כלל. והאשכנזים מחמירים.

כח. קטן שאינו מבין בסיפור יציאת מצרים שמספרים בליל פסח מותר להאכילו מצה רגילה, בערב פסח, אבל קטן שמבין בסיפור יציאת מצרים אין להאכילו מצה בערב פסח.

כט. משעה עשירית ביום ולמעלה, מותר לאכול פירות וירקות, וכן תבשיל ואורז (לנוהגים), ובלבד שלא ימלא כריסו מהם לאכול ולשבוע.

← דיני ליל הסדר

הסבה

ל. טוב שהילדים ישנו בערב פסח ביום, בכדי שיוכלו להישאר רעננים בכל הסדר, ויקיימו בהם מצות והגדת לבנוך. וילד שמבין בסיפור יציאת מצרים, מצוה לתת לפניו יין לארבע כוסות, אלא שאין צריך רביעית, ויתן להם מיץ ענבים. ויותר הכרחי לתת להם קליות ואגוזים או מיני מתיקה (ושאר הפתעות), קודם עשיית הסדר.

לא. לכתחילה יש להתחיל את עריכת הסדר בליל פסח, דוקא אחר צאת הכוכבים, כדי שיקיים מצות ארבע כוסות בלילה ודאי, אולם בדיעבד מי שהוסיף מחול על הקודש והקדים וקידש לפני צאת הכוכבים, משתשקע החמה, יצא.

לב. יסדר שולחנו בכלים נאים כפי כוחו, וינהג שררה בליל פסח דרך חירות. ויכין מקום מושבו שישב בהיסבה דרך חירות.

לג. הנשים חייבות בהיסבה, שאין דרך הבעלים להקפיד בזה. וראוי לעמוד על המשמר לזכור ולהזכיר את אחרים להסב, מפני שאין אנו רגילים להסב בכל ימות השנה.

לד. צריכים היסבה בשתיית ארבע כוסות, באכילת המצה, אכילת הכריכה, ובאכילת האפיקומן, ושאר כל סעודתו אם ירצה להסב, הרי זה משובח.

קדש

לה. שיעור הכוס רביעית הלוג, שמונים ואחד גרם. וישתה לכתחילה כל הכוס בהסיבה ובבת אחת ולא בסירוגין, ובדיעבד אם שתה רובו יצא.



הלכות פסח חלק ה'

/ ליום שני כ"ז אדר /

← המשך

ורחץ

לו. נוטל ידיו כדין נטילת ידים לאכילת פת, בכל דקדוקיה ופרטיה, כדי לטבל הכרפס במשקה, שכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים, ובכל זאת לא יברך על נטילת ידים, וטוב שלא ישיח עד אחר ברכת ואכילת הכרפס, משום דתיכף לנטילה ברכה.

כרפס

לז. יקח פחות מכזית כרפס הבדוק יפה מן התולעים ויטבילנו בחומץ או במי מלח ולימון, ויברך עליו "בורא פרי האדמה" ויכוין לפטור בזה את המרור שאוכל אחר כך בלי ברכת האדמה.



הלכות פסח חלק ו'

/ ליום שלישי כ"ח אדר /

יחץ

לח. קודם שיתחיל בקריאת ההגדה יקח מן השלש מצות המונחות לפניו, את המצה האמצעית, ויבצענה לשתים, ויניח את החלק הקטן בין שתי המצות השלימות, ואת החלק הגדול שומר לאפיקומן, ויש נוהגים לכורכה במפה ולהניחה על כתיפם, זכר ליציאת מצרים. ויש שנוהגים לומר לנושאה על שכמו, מאין באת, והוא עונה, ממצרים. ולאן אתה הולך, לירושלים. ועונים: לשנה הבאה בירושלים הבנויה.

מגיד

לט. אחר אמירת הא לחמא עניא, קודם מה נשתנה, מוזגים לו כוס שני, כדי שישאלו התינוקות למה שותים כוס שני קודם סעודה.

מ. מצות עשה לספר לילדיו סיפור יציאת מצרים, ולהרחיב בדבר, אפילו אם אינם יודעים לשאול, ילמדם כפי דעתם. ועיקר המצוה בבן שלא הגיע למצוות, כל שיודע ומבין בסיפור יציאת מצרים. ולפי דעתו של בן, אביו מלמדו. בסוף המגיד שותים כוס שניה בהסבה.

רחצה

מא. יטול ידיו כדת, ויברך על נטילת ידים לסעודה.

מוציא - מצה

מב. יקח המצות כסדר שהניחם, הפרוסה בין שתי השלימות, ויאחזם ביזו ויברך המוציא ועל אכילת מצה. ונוהגים שאחר שמברך המוציא שומט המצה השלישית מידו, ונשאר בידו העליונה עם הפרוסה, ומברך "על אכילת מצה". ובוצע מהשלימה העליונה ומן הפרוסה משתיהן ביחד, כזית (27 גרם) מכל אחד, ויטבלם במלח, ויאכלם בהיסבה.

מרור

מג. יקח כזית מרור וישקענו מקצתו בחרוסת, והמחמיר לשקעו כולו בחרוסת תבוא עליו ברכה. אבל לא ישהנו בתוכו, כדי שלא יתבטל טעם מרירותו, ולכן צריך גם כן לנער את החרוסת מעליו, ויברך "על אכילת מרור", ויאכלנו בלא היסבה.

שולחן עורך

מה. יערוך שולחנו ויסעד לבו בשמחה, כיז ה' הטובה עליו. ואם היסב הרי זה משובח.



הלכות פסח חלק ו'

/ ליום שלישי כ"ח אדר /

← המשך

צפון

מו. לאחר גמר כל הסעודה, אוכלים אפיקומן ממצה השמורה המונחת תחת המפה כזית כל אחד, זכר לפסח הנאכל על השובע. ויש נוהגים לומר זכר לקרבן פסח. ואוכלה לבדה בלא תערובת ליפתן, כדי שיהיה טעם מצה בפיו.

מז. יטול ידיו למים אחרונים ויברך ברכת המזון על הכוס השלישית, וישטוף הכוס וידיחנו אפילו הוא נקי. וכל המסובים יתפסו הכוס בידם בעת ברכת המזון. כשיסיים ברכת המזון יברך הגפן על הכוס השלישית, ויכוין לפטור כוס רביעית, וישתה הכוס בהיסבה.

הלל

מח. יגמור ההלל בשמחה וחדוה, ומתחיל "שפוך חמתך" על כוס רביעית כנגד ארבע כוסות התרעלה שעתיד הקב"ה להשקות את אומות העולם ששיעבדו את ישראל.

מט. ירצה ה' פועלו ותהי משכורתו שלימה, ומצוה שיספר ביציאת מצרים אחר הסדר כפי יכולתו, ויש נוהגים לומר פיוטים, כגון אחד מי יודע וחד גדיא.